

WSTĘP

Edukacja wczesnoszkolna od kilkunastu lat jest areną licznych reform obejmujących aspekty prawne, społeczne i organizacyjne. W literaturze przedmiotu można zauważyć, że niektórzy wprost mówią o permanentności różnych zmian jako o stanie charakterystycznym dla polskiej oświaty (Krzychała 2010). Dodatkowo pod wpływem europejskich tendencji w Polsce uległo przeobrażeniu podejście do edukacji – zaczęto postrzegać ją jako proces rozpoczynający się od początku życia. Zauważono, że wczesna edukacja wywiera zasadniczy wpływ na funkcjonowanie człowieka zarówno w okresie adolescencji, jak i w życiu dorosłym. I korzyści z niej płynące, i konsekwencje jej zaniechania determinują funkcjonowanie nie tylko jednostki i jej rodziny, lecz także całego społeczeństwa.

Współczesny młody człowiek żyje w świecie ciągłych przewartościowań, dynamicznego rozwoju technologii, dużego zagrożenia ekologicznego, natłoku informacyjnego, ograniczeń aktywności ruchowej i niedoboru kontaktów ze środowiskiem naturalnym. Powinien więc już od najmłodszych lat być przygotowywany do dostrzegania i analizy nowych zjawisk, procesów i zdarzeń, aby mógł prawidłowo funkcjonować w szybko zmieniającej się rzeczywistości i realizować się w edukacji, która pozwoli mu wejść w dorosłe życie z ukształtowanymi umiejętnościami funkcjonalnymi.

Rolą edukacji jest dostarczenie jednostce „metod krytycznego skoncentrowania się na podlegających zainteresowaniu obszarach oraz motywacji do odnalezienia i stosowania się do konstruktywnych środków rozwiązania problemów leżących u podstaw tych obszarów” (Lacey 1992, s. 99). Toczące się wokół edukacji dyskursy skupiają się głównie na definiowaniu i kreowaniu przyszłego świata oraz umiejętności, uzdolnień i typów inteligencji, jakie będą w nim wymagane. Coraz częściej mówi się o edukacji jako przygotowaniu do świata pracy. Jak zauważa Colin Lacey (1992, s. 100): „świat pracy – którego nie dosięga ocena krytyczna – w swych obecnych formach, zawiera załączki katastrofy dla wielu środowisk i społeczeństw”.

Fundamentem działań podejmowanych w tym zakresie jest m.in. edukacja wczesnoszkolna. Dlatego prowadzenie systematycznych analiz teoretycznych i badań empirycznych, które jej dotyczą, ma podstawowe znaczenie dla prawidłowego rozwoju dzieci oraz spełniania ich późniejszych aspiracji edukacyjnych, a w przyszłości

również zawodowych (Juszczak 2011). Warto pochylić się zwłaszcza nad takimi zagadnieniami, jak:

- proces kształcenia nauczycieli,
- współpraca przedszkola i szkoły z rodzicami,
- metod i form funkcjonowania tych instytucji edukacyjnych w lokalnym środowisku,
- praca nauczycieli przedszkola i szkoły z dziećmi,
- własna praca badawcza nauczycieli,
- realizacja treści merytorycznych oraz programów wychowania i nauczania,
- rola mediów w procesie wychowania, nauczania i w czasie wolnym,
- ekspresja twórcza dzieci oraz ich zdolności,
- funkcjonowanie dzieci w przedszkolu i uczniów w szkole,
- relacje interpersonalne w grupach rówieśniczych,
- praca korekcyjno-wyrównawcza.

Edukacja wczesnoszkolna nie jest zatem jednowymiarowa. Można i trzeba ją rozpatrywać w wielu aspektach. Ewoluuje społeczeństwa i gospodarki, stojące przed człowiekiem nowe wyzwania wymagają nowego podejścia do celów i zadań edukacji (Zajac 2015). Wielowymiarowość ta wynika także z samej podstawy programowej, w której do zadań szkoły na etapie edukacji wczesnoszkolnej należy m.in. wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka polegające na organizowaniu sytuacji edukacyjnych, eksperymentów naukowych i doświadczeń wpływających na jego postęp we wszystkich obszarach rozwojowych: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym.

Prezentowany tom stanowi próbę prezentacji różnych aspektów edukacji wczesnoszkolnej. Autorki pierwszych artykułów koncentrują się na współczesnych problemach pedagogiki wczesnoszkolnej. Józefa Bałachowicz porusza tematykę dyskursu wartości i standardów w procesie zmiany. Stwierdza, iż mimo wielu podejmowanych prób reformowania szkoły mamy nadal ogromne trudności z wyprowadzeniem edukacji dziecka z zakłętą kręgą transmisji i instrumentalnego modelu kierowania procesem uczenia się w stronę demokratyzacji procesu edukacyjnego. Ewa Szadzińska wskazuje zaś, że wyżej wymienione zmiany muszą nastąpić, ponieważ edukacja spełnia ważne funkcje w poszukiwaniu rozwiązań globalnych problemów, m.in. w zakresie zrównoważonego rozwoju. Od jakości przygotowania uczniów zależy bowiem, czy będą potrafili zrozumieć otaczającą ich rzeczywistość, dokonać jej krytycznej oceny oraz stworzyć wizję świata, który podlega licznym zmianom związanym m.in. z rozwojem technologicznym. Kwestię tę podejmuje Anna Karpińska, próbując nakreślić wizję modelu procesu kształcenia zgodnego z wymaganiami społeczeństwa informacyjnego. Autorka zastanawia się, czego

uczyć, jakimi treściami wypełniać programy nauczania. W odpowiedzi wskazuje na rangę kompetencji informacyjnych w dobie przemian oraz określa szereg strategii psychodydaktycznych niezbędnych do kreowania szkoły w społeczeństwie wiedzy. Z kolei Wiga Bednarkowa i Marta Miłoś podkreślają potrzebę nauczania opierającego się na aktywności dziecka w trzech wymiarach: konstruktywnym (kiedy może otwarcie mówić o swoich doświadczeniach), społecznego konstruktywizmu (kiedy poznaje drugiego człowieka) oraz konektywnym (kiedy otwiera się na współpracę z innymi ludźmi). Krystyna Kusiak odnosi się do problematyki innowacyjności, rozumianej jako immanentna cecha nauczycielskiego profesjonalizmu, zaś Beata Bednarczuk przytacza autorskie badania dotyczące afektywnego znaczenia doświadczeń szkolnych absolwentów klas Montessori.

Założenia pedagogiki wczesnoszkolnej mogą być realizowane w ramach edukacji formalnej i nieformalnej w placówkach oświatowych i poza nimi. Teresa Parczewska porusza ważną kwestię czasu wolnego jako jednego z wymiarów życia codziennego dzieci mieszkających w Polsce i w Portugalii. Zwraca uwagę, że liczne badania wskazują na kurczenie się czasu wolnego w rodzinach oraz tendencję do coraz rzadszego przebywania na zewnątrz, w otoczeniu przyrody. O czasie wolnym pisze również Ewa Szatan w artykule dotyczącym projektu zajęć muzyczno-ruchowych dla dzieci ze środowisk małopiejskich. Pokazuje on, że przeżywanie muzyki i sytuacje z tym związane sprzyjają rozwojowi poznawczemu, emocjonalnemu, estetycznemu oraz społecznemu, zatem zarówno nauczyciele, jak i rodzice powinni świadomie stosować strategie stymulowania muzycznej twórczości dzieci i rozwijania ich kreatywności. Natomiast Volha Malinouskaya przybliży kwestię uwarunkowań uzdolnień matematycznych, odnosząc się do systemu edukacji w szkole białoruskiej.

System edukacji to także rodzice i szeroko rozumiana rodzina. Ich rolę podkreślają kolejne artykuły. Elżbieta Jaszczyszyn i Emilia Jakubowska poruszają problematykę zadań osób dorosłych w wychowaniu obywatelskim dzieci, zaś Agnieszka Olechowska wskazuje miejsce rodziców we współczesnej polskiej szkole, demaskując powszechnie znane mity, jakoby możliwa była w aktualnych ramach prawnych rzeczywista współpraca szkoły i domu. Z kolei Urszula Oszwa i Maria Fedaczyńska zagłębiają się w tematykę postaw trzecioklasistów wobec niepełnosprawności ruchowej i słuchowej rówieśników, a Emilia Całczyńska odnosi się do postrzegania siebie przez jedynaków i dzieci mające rodzeństwo.

Rozważania nad wielowymiarowością edukacji wczesnoszkolnej uzupełniają ostatnie rozdziały. Agata Banasik prezentuje charakterystykę współczesnego ucznia i nauczyciela, a przy tym omawia model wdrażania nowych technologii do procesu edukacyjnego. Tom zamyka artykuł będący prezentacją dobrych praktyk w zakresie pedagogiki zabawy, która powinna być istotnym elementem studiów przygotowujących do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Każdy z prezentowanych artykułów dotyczy innego aspektu omawianej problematyki, a jednocześnie uzupełnia i wzbogaca pozostałe. Mamy nadzieję, że lektura zamieszczonych w niniejszym tomie tekstów będzie inspiracją do dalszych badań naukowych i analiz teoretycznych obszaru edukacji wczesnoszkolnej. Dynamika zmian i złożoność oddziaływań skutkują bowiem koniecznością stałego aktualizowania ich przyczyn, przebiegu i konsekwencji.

dr hab. Teresa Parczewska
dr Małgorzata Chojak

LITERATURA

- Krzychała S., 2010, *Czy polska szkoła jest już „przystosowana” do działania w stanie niekończących się reform?* W: J. Szomburg, P. Zbieranek (red.), *Edukacja dla rozwoju*. Gdańsk, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 49–53.
- Lacey C., 1992, *Edukacja krytyczna i konstruktywna*. W: Z. Kwieciński (red.), *Nieobecne dyskursy*, cz. 2, 99–110.
- Mańska J., 2014, *Wczesna edukacja dzieci w Polsce jako element polityki społecznej*. „Zeszyty Pracy Socjalnej”, 19, 105–12.
- Juszczyk S., 2011, *Polska rzeczywistość edukacyjna w sytuacji zmiany społecznej*. W: S. Juszczyk, M. Kisiel, A. Budnik (red.), *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna w sytuacji zmiany społecznej, kulturowej i oświatowej. Studia – rozprawy – praktyka* [pozyskano z: www.wsb.edu.pl/container/Biblioteka%20WSb/pedagogika-przedszkolna-i-wczesnoszkolna.pdf, dostęp: 5.09.2017].
- Zajac B., Madziara A., Żmijewska A., Zajac B., 2015, *Kluczowe problemy współczesnej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego. Modele i rozwiązania metodyczne*. Skierniewice, Wydawnictwo WSEHSK.